

بررسی نقش موقعیت لرستان از نظر ژئوپلیتیکی در رابطه با امنیت ایران

سیاوش مرادی پور

دانشجوی دکترای جغرافیای سیاسی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران

عزت اله عزتی^۱

استاد جغرافیای سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

حیدر لطفی

دانشیار جغرافیای سیاسی و گردشگری، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۴/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۷/۳۰

چکیده

به نظر می‌رسد که بعد جغرافیایی با وجود فرایند جهانی شدن اقتصاد و پیدایش کنشگران نوین، همچنان در تعاملات جهانی مهم است. به عقیده برخی از پژوهشگران و تحلیلگران سیاسی سرنوشت سازمان‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی بشر در گرو یک سلسله عوامل طبیعی ثابت و متغیر است که همه آن‌ها از جبر جغرافیایی ریشه می‌گیرند. هر نوع تصمیم‌گیری سیاسی و نظامی باید در چارچوب عوامل ثابت و متغیر یاد شده صورت گیرد. در این چارچوب است که نقش واحدهای استانی در چارچوب امنیت دولت - ملت‌ها مهم و برجسته می‌شود. با توجه به این مقدمه سؤال اصلی مقاله این است که اهمیت موقعیت لرستان از نظر ژئوپلیتیکی در رابطه با امنیت ایران از چه ابعادی قابل بررسی است؟ فرضیه مقاله برای پاسخگویی به سوال مذکور این است که به نظر می‌رسد که غرب ایران به ویژه استان لرستان دارای مؤلفه‌های جغرافیایی و سیاسی برجسته و مهمی در منظومه ژئوپلیتیکی ایران است. این مقاله از نظر هدف کاربردی و از نظر روش و ماهیت، توصیفی - تحلیلی است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل سوات و برای سنجش وزن سنج‌ها نیز از روش AHP استفاده شده است. جامعه آماری این مقاله دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترای جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار و حجم نمونه نیز ۵۰ نفر تعیین شده است. نتایج این مقاله نشان می‌دهد که از تمامی جنبه‌های علم ژئوپلیتیکی یعنی موقعیت جغرافیایی، اقتصادی، فرهنگی و قومیتی، مذهبی و نیز جمعیتی لرستان حائز نقشی کانونی و مهم در امنیت ایران است و این که غرب ایران به ویژه استان لرستان دارای مؤلفه‌های جغرافیایی و سیاسی برجسته و مهمی در منظومه ژئوپلیتیکی ایران است. از طرف دیگر شناخت تاریخچه و پیشینه تحولات سیاسی، جغرافیایی و قومی غرب کشور و به ویژه استان لرستان به درک اهمیت ژئوپلیتیکی آن‌ها منجر خواهد شد و نهایتاً فرصت‌ها و تهدیدات و نیز قوت‌ها و ضعف‌های جغرافیایی و سیاسی موجود در منطقه مورد مطالعه نیازمند توجه و برنامه‌ریزی است.

واژگان کلیدی: غرب ایران، لرستان، ژئوپلیتیک لرستان، امنیت ملی.

مقدمه

هدف اساسی هر دولت، یکپارچه کردن بخش‌های مختلف سرزمین و افراد آن تحت نظام سازمان‌دهی شده واحد از طریق ایجاد و حفظ قانون و نظم است. معمولاً دولت‌ها با بسیاری از مسائل اجتماعی و فضایی مثل ساختار طبقات و مذهب در مناطق مختلف، در جهت تحکیم وحدت ملی، با تساهل برخورد می‌کنند. در جهانی که دولت‌ها در معرض تهاجم به یکدیگر قرار دارند، حکومت‌ها تلاش می‌کنند در درجه اول وفاداری ملی را نهادینه نمایند. به‌ویژه که تقریباً همه دولت‌ها از جهت جمعیتی و سرزمینی در معرض دگرگونی هستند (Kaviani Rad, 2012: 43-62). عملکرد دولت‌ها در مواجهه با این مسئله متأثر از پراکندگی‌های داخلی و ایدئولوژی سیاسی حاکم است. جغرافیدانان هر کشور با نگاه امنیت محور، در سه محور (پراکندگی انسانی - وابستگی به دولتهای خارجی - علائق سیاسی و اقتصادی و جمعیتی متفاوت) به مطالعه می‌پردازند و در تلاش جهت ایجاد یکپارچگی ملی می‌باشند. در جغرافیای سیاسی توجه به ظرفیت‌هایی که دولت را، به رغم همه تنوعات آن، منسجم و یکپارچه نگاه می‌دارد، مورد تأکید است. منسجم‌ترین دولت‌ها، آن‌هایی هستند که دارای علت وجودی یا اندیشه سیاسی باشند. این عامل می‌تواند نیرویی متحد کننده بوده و سبب یکپارچگی ملی شود. جغرافیای سیاسی شاخه‌ای از علم جغرافیا است که تأثیرپذیری و تأثیرگذاری سیاست و قدرت در محیط جغرافیایی و به بیان دیگر، تأثیر تصمیمات سیاسی بر محیط جغرافیایی را مورد کاوش و بررسی قرار می‌دهد (Hafez Nia, 2005: 19 - 36). نقش ویژه جغرافیای سیاسی، سازمان‌دهی سیاسی فضا (هماهنگی قسمت‌های مختلف) در سطح محلی، ملی و منطقه‌ای است؛ و امروزه در ایران این رشته به نام مطالعات منطقه‌ای شناخته می‌شود. ژئوپلیتیک که به طور سنتی بر اساس اطلاعات، دیدگاه‌ها و تکنیک‌های جغرافیایی به مسائل سیاست خارجی کشورها می‌پردازد، یک نوع جغرافیای سیاسی کاربردی قلمداد می‌شود. جغرافیای سیاسی پدیده‌های سیاسی را در فضای درونی یک کشور مورد بحث قرار می‌دهد که به طور سنتی شامل مفاهیمی مانند مرز، ملت، حکومت و سرزمین است (Golfeshan and vasseq, 2015: 167).

نظر به این که یک کشور در بطن مطالعات جغرافیای سیاسی جای دارد از پیوند سه عامل ملت، حکومت و سرزمین، کشور تشکیل می‌شود؛ بنابراین همه موضوعات مرتبط با این مفاهیم، مانند ریشه‌یابی مسائل قومی، جریانات مهاجرت، تحلیل قدرت سیاسی نواحی شهری، تحلیل فضایی قدرت سیاسی در سطح کشور، تقسیمات کشوری و رقابت‌های مکانی، دولت محلی، تمرکز و عدم تمرکز قدرت سیاسی جغرافیای انتخابات، از جمله مسائل مرتبط با کشور هستند که امروزه در جغرافیای سیاسی مورد توجه و بررسی قرار می‌گیرند (Hafez Nia, 1999: 71-88). از طرف دیگر، در حوزه مسائل جهانی نیز که قلمرو مطالعات ژئوپلیتیک است، به طور سنتی درباره مناسبات قدرت در سطح جهان و راه‌های دستیابی به قدرت جهانی و افزایش آن بحث و بررسی می‌شود. در حال حاضر تحولاتی که در سیاست جهان روی داده است تنوع بیشتری به مباحث ژئوپلیتیک بخشیده و این شاخه از جغرافیای سیاسی مفاهیم تازه و متنوعی را مورد بحث قرار می‌دهد (Ibid., 1999: 80).

جغرافیای سیاسی، علمی است که به مطالعه روابط جغرافیا با سیاست و تبیین پدیده‌های ناشی از تأثیر این دو بر یکدیگر می‌پردازد. پیدایش جغرافیای سیاسی به عنوان رشته‌ای مستقل به قرن نوزدهم، یعنی زمانی که راتزل با

انتشار کتاب جغرافیای سیاسی، توجه به رابطه دو جانبه فضا و سیاست را مطرح کرد، باز می‌گردد در جغرافیای سیاسی بیشتر نظریه‌ها معطوف به بررسی عوامل مؤثر در پیدایش و فروپاشی دولت‌ها با توجه به گوناگونی فضایی و محیط‌های امنیتی آنان است. در جغرافیای سیاسی، دولت عبارت از فضای سیاسی سازمان‌یافته‌ای است که حکومتی آن را اداره می‌کند (Qamat, 2008: 91 - 100).

با توجه به این مقدمه سؤال اصلی مقاله این است که اهمیت موقعیت لرستان از نظر ژئوپلیتیکی در رابطه با امنیت ایران از چه ابعادی قابل بررسی است؟ فرضیه مقاله برای پاسخگویی به سوال مذکور این است که به نظر می‌رسد که غرب ایران به ویژه استان لرستان دارای مولفه‌های جغرافیایی و سیاسی برجسته و مهمی در منظومه ژئوپلیتیکی ایران است. این مقاله از نظر هدف کاربردی و از نظر روش و ماهیت، توصیفی - تحلیلی است. جهت تحلیل و بررسی موضوع مورد مطالعه مقاله از تلفیقی از روش‌های پیمایشی و روش توصیفی - تحلیلی استفاده شده است. این فضا متشکل از سه عنصر سرزمین، جمعیت و حکومت است. این مقاله از نظر هدف کاربردی و از نظر روش و ماهیت، توصیفی - تحلیلی است. جهت تحلیل و بررسی موضوع مورد مطالعه مقاله از تلفیقی از روش‌های پیمایشی و روش توصیفی و تحلیلی به منظور بررسی و تحلیل ژئوپلیتیک غرب ایران با محوریت لرستان در منطقه مورد مطالعه، استفاده شده است که در این راستا برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل سوات استفاده شده است و برای سنجش وزن سنج‌ها نیز از روش AHP استفاده شده است. جامعه آماری این مقاله دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترای جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار و حجم نمونه نیز ۵۰ نفر تعیین شده است.

رویکرد نظری

هارتشرورن^۱ معتقد است ژئوپلیتیک عبارت است از کاربرد دانش و تکنیک‌های جغرافیای سیاسی در مسائل روابط بین‌الملل (Hafez Nia, 2006: 32). ژئو استراتژی نیز علم کشف روابط استراتژی و محیط جغرافیایی است که به تعیین قلمرو جغرافیایی استراتژی‌های نظامی به منظور هدایت صحیح عملیات نظامی می‌پردازد (Ezati, 1994: 4). از طرف دیگر ژان ایونا گاتمن سرزمین را این‌گونه تعریف کرده است: سرزمین بخشی از جلوه گاه جغرافیایی است که با ادامه فیزیکی قلمرو یک حکومت برابری پیدا می‌کند. این مفهوم پهنه فیزیکی یک سیستم را معرفی می‌کند که در حکومتی ملتی و یا در بخشی از آن که از گونه‌ای اقتدار برخوردار باشد قوام می‌گیرد (Mojtahedzadeh, 2002: 39). بر رهیافت جغرافیای سیاسی به دولت، نخست جبرگرایی داروینیستی حاکم بود (۱۹۶۰-۱۸۸۰)؛ اما در دو دهه آخر انتقادات جدی به آن وارد شد، زیرا دیدگاه فوق، جایگاه محکمی برای نقش انسان در محیط قائل نبود و جبر محیط را غالب می‌دانست. برای مثال، علت گرایش ژاپنی‌ها به دریا را کوهستانی بودن و غیرقابل کشاورزی بودن زمین‌های ژاپن می‌دانست. از دهه ۶۰ به بعد، جغرافیدانان فرانسوی (نظیر دولابالاش و برونز) مفاهیم امکان‌گرایی و احتمال‌گرایی را در جغرافیای انسانی مطرح کردند. از آن پس بود که در مطالعات جغرافیایی انسان جایگاه محوری پیدا کرد.

^۱ Richard Hartshorne

هارتسورن، وظیفه اصلی جغرافیدانان سیاسی را مطالعه ساختاری و کارکردی دولت می‌داند. به نظر وی، دولت با غلبه بر نیروهای مرکزگرای (نیروهایی که تمایل به فروپاشی دولت دارند) و وحدت بخشیدن به نیروهای مرکزگرا، می‌تواند خود را یکپارچه کند. نیروهای مرکزگرای معمولاً دارای شناسه جغرافیایی و سرزمینی هستند و وزن آن‌ها متفاوت است. از این‌رو، تنوع اشکال متفاوتی می‌یابد که فراگیرترین آن‌ها، تضادهای سرزمینی، تفاوت‌های زبانی، قومیتی و مذهبی است. البته تنوع، همواره زمینه‌ساز فروپاشی دولت نیست. از سوی دیگر، هارتسورن، مهم‌ترین نیروی مرکزگرا را «اندیشه - دولت» می‌داند که با ناسیونالیسم در ارتباط است.

۱- نیروهای گریز از مرکز

عوارض طبیعی و دشواری‌های ارتباطی که موجب «فاصله» می‌شوند عوامل گریز از مرکزی هستند که قدرتمندی آن‌ها به وسعت، شکل و دیگر توانایی‌های دولت باز می‌گردد. دولت برای حفظ موجودیت خود نیازمند عناصری است که با نبود یا ضعف هر کدام از این عناصر ساختارهای آن در معرض فروپاشی قرار می‌گیرد. این ساختارها عبارت‌اند از: جمعیت، سرزمین، حکومت، سازمان اقتصادی، شبکه ارتباطات، حاکمیت و شناسایی بین‌المللی (Mir Heydar, 2001: 48). وجود مناطق غیرمسکونی یا مسکونی با جمعیت پراکنده، در ارتباطات سرزمینی کارکردی منفی دارند و موجب احساس جدایی می‌شوند. در ایران، وجود دشت لوت در ایجاد این حس میان بلوچ‌ها مؤثر بوده است. مشکل اصلی زمانی است که مناطق دور از مرکز، ارتباط نزدیک‌تری با دولت‌های آن سوی مرز داشته باشند. این مشکل در حد فاصل مرز کانادا و آمریکا مشهود است.

۲- نیروی مرکزگرا

در بررسی تکامل مفهوم دولت، «اندیشه - دولت» نیروی مرکزگرای اصلی و دلیل وجودی دولت‌ها است. دولتی که دلیل وجودی خود را از دست نداده باشد، به یکباره در معرض فروپاشی قرار نمی‌گیرد. اما دولتی که دلیل وجودی خود را در درگیری با نیروهای خارجی یا ناآرامی‌های داخلی از دست داده باشد و گونه جدیدی را جایگزین آن نکرده باشد، فروپاشی‌اش حتمی است. به عبارت دیگر، بقای دولت‌ها منوط به وفاداری مردم مناطق مختلف است. شواهد نشان می‌دهد که ایده سیاسی دولت، معمولاً همه مناطق کشور را به یکسان در بر نمی‌گیرد و دولت‌ها همیشه در همانندسازی ملی موفق نبوده‌اند. در شکل‌گیری مفهوم ملت، عناصری چون نژاد، زبان، مذهب، وابستگی‌های جغرافیایی، اقتصادی و تاریخی دخالت دارند. با این تعریف، کمتر کشوری است که مرز ملت و دولت آن کاملاً بر هم منطبق باشد.

گاتمن^۱ عوامل تضعیف ناسیونالیسم ملی را «نظام گردشی» می‌داند. نیروهای گریز از مرکز، مانند تفاوت‌های قومی و مذهبی، موجب پراکندگی ملت‌ها و در نتیجه فروپاشی دولت‌ها می‌شود. برای مثال، علت فروپاشی برخی کشورها مثل شوروی و یوگسلاوی و چکسلواکی در سال‌های اخیر را باید متأثر از تکیه آن‌ها بر عامل سوسیالیسم به عنوان ایده فراگیر (تنها علت وجودی) دانست. هارتسورن همانند گاتمن، نیروهای گراینده به مرکز را علت وجودی کشورها می‌داند. در عین حال، وی این نیروها را مشخصات مادی موجودیت سرزمینی می‌داند، در حالی که گاتمن،

^۱ . Jean Gottmann

علت وجودی کشورها را نمادنگاری و معنویت می‌داند. در واقع اکثر جغرافی‌دانان معتقدند که عوامل مادی به همان اندازه عوامل معنوی اهمیت دارند، هر چند که درجات این اهمیت متفاوت است. در فضای سنتی ژئوپلیتیک، کنشگران عمدتاً عبارت بودند از دولت-ملت، سازمان‌های غیر حکومتی، سازمان‌های بین‌الدولی و افراد. اما امروزه با توجه به گسترش ارتباطات جهانی، بازیگران نوینی در شکل دادن به سیاست‌ها فعالیت می‌کنند. مثلاً سازمان القاعده که در ۶۰-۵۰ کشور جهان عضو دارد و تارهای برهم تنیده‌ای از ارتباطات سیاسی، مالی و انسانی را فراهم آورده است. بازیگری نوین به شمار می‌آید. به همین دلیل امروزه نقش دولت-ملت تغییر یافته و نیازمند تعریف دوباره است. به تبع آن، در سیاست‌گذاری‌های ملی نیز بدون توجه به چارچوب‌های منطقه‌ای و جهانی نمی‌توان برنامه‌ریزی درستی داشت (Hashem Golpayegani, 2002: 44). با این توصیف، ساختار کنونی جهان، در حال گذار به سمت جهانی شدن است. نظم جهانی نظمی است که تحت حاکمیت واحد جهانی سرمایه شکل می‌گیرد. در نظم جدید، دولت ملی (هر چند دولتی قدرتمند مثل آمریکا باشد) به تنهایی و بدون همکاری و هماهنگی با دیگر دولت‌ها قادر به اداره سیستم جهانی نیست.

منطقه مورد مطالعه

استان لرستان در غرب ایران، بین چهل و شش درجه و پنجاه و یک دقیقه تا پنجاه درجه و سه دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ و سی و دو درجه و سی و هفت دقیقه تا سی و چهار درجه و بیست و دو دقیقه عرض شمالی از خط استوا قرار گرفته و وسعت آن حدود بیست و هشت هزار و پانصد و پنجاه و نه کیلومتر مربع است. این استان، از شمال به استان‌های مرکزی و همدان؛ از جنوب به استان خوزستان؛ از شرق به استان اصفهان و از غرب به استان‌های کرمانشاه و ایلام محدود است. اشترانکوه با چهار هزار و پنجاه متر ارتفاع بلندترین نقطه استان لرستان است. پست‌ترین نقطه آن در جنوبی‌ترین ناحیه استان واقع شده و حدود پانصد متر از سطح دریای آزاد ارتفاع دارد (Fanni et al., 2013: 111). استان لرستان سرزمینی کوهستانی است که به جز تعدادی دره آبرفتی و چند دشت کوچک، ناحیه هموار ندارد. این ناهمواری‌ها که دارای سنگ‌های دگرگونی است، در نتیجه مجاورت با گنبد‌های خارایی (درونی) الوند و سربند (شازند) پدید آمده‌اند. در ناهمواری‌های اصلی استان (ارتفاعات اصلی زاگرس)، کوه-ها به طور منظم از شمال غربی به سوی جنوب کشیده شده‌اند. این ناهمواری‌ها که معمولاً با دره‌های عمیق همراه‌اند، اغلب فشرده، بلند و ناصاف هستند؛ در حالی که ناهمواری پیشکوه‌های داخلی به صورت تپه ماهورهای گنبدی شکل و کم ارتفاع خودنمایی می‌کنند و نقاط بلند آن‌ها، به گنبد‌های خارایی مربوط‌اند. استان لرستان دارای آب و هوای متنوع است. در زمستان، هنگامی که در شمال لرستان برف و کولاک و سرمای شدید جریان دارد، قسمت‌های جنوبی آن از هوای مطبوع و بارانی برخوردار است. بررسی‌های اقلیمی نشان می‌دهند، خرم‌آباد دارای زمستانی معتدل و تابستانی گرم است و بروجرد زمستانی سرد و تابستانی معتدل دارد. الیگودرز نیز زمستانی بسیار سرد و تابستانی معتدل دارد (Hashemi, 2012: 147).

استان لرستان پرباران‌ترین استان کشور بعد از سه استان شمالی است؛ به طوری که متوسط بارندگی سالیانه که برای کل کشور حدود ۲۵۲ میلی‌متر است، در لرستان به حدود ۵۸۰ میلی‌متر بالغ می‌گردد. این میزان بارش در کنار توپوگرافی کوهستانی و آب‌وهوای مناسب منطقه باعث به وجود آمدن یکی از غنی‌ترین شبکه آب‌های روان کشور

با دارا بودن ۳۰ رودخانه دائمی جمعاً به طول ۲۴۵۰ کیلومتر گردیده که با احتساب آب‌های ورودی از استان‌های مجاور پس از کسر مصارف، بالغ بر ۱۳ میلیارد متر مکعب آب را به دریاچه پشت سدهای دز و کرخه تخلیه می‌نماید که این حجم آب حدود ۱۱ درصد کل آب‌های جاری کشور است. همچنین لرستان با دارا بودن تشکیلات سخت زمین‌شناسی و ۳۵۰۰ کیلومتر سفره‌های آبرفتی بالغ بر ۵/۳ میلیارد متر مکعب آب‌های زیرزمینی را در خود ذخیره نموده است. از مجموع پتانسیل آبی استان حدود ۲ میلیارد متر مکعب با راندمان ۳۵ درصد در بخش کشاورزی به مصرف می‌رسد (Lashanizand et al., 2010: 89).

شکل ۱- نمای کلی استان لرستان Source: www.amar-ir

در استان لرستان در سال ۱۳۵۲ استانداری لرستان تأسیس و از فرمانداری کل به استان تبدیل شده است. قبل از تأسیس استانداری لرستان با عنوان فرمانداری کل البته با همین محدوده جغرافیایی فعلی و تا حدودی گسترده‌تر و پهناورتر از لحاظ اداری تابع استان ششم (خوزستان) بوده است. برابر نتایج کلی سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، استان لرستان با یک میلیون و ۷۶۰ هزار و ۶۴۹ نفر به عنوان شانزدهمین استان کشور اعلام شد. بر اساس این گزارش از مجموع جمعیت لرستان، تعداد ۸۹۲ هزار و ۸۸۹ نفر مرد و ۸۶۷ هزار و ۷۶۰ نفر زن هستند که در قالب ۵۰۹ هزار و ۲۵ خانوار زندگی می‌کنند. در استان لرستان، خرم‌آباد با ۵۰۶ هزار و ۴۷۱ نفر پرجمعیت‌ترین شهر استان است و شهرهای بروجرد با ۳۲۶ هزار و ۴۵۲ نفر و درود با ۱۷۴ هزار و ۵۰۸ نفر در دوم و سوم هستند. در این آمارگیری شهر رومشگان و همچنین دوره چگنی کم‌جمعیت‌ترین شهرهای استان هستند (Hosseini, 2010: 37).

جدول ۲: جمعیت استان لرستان به تفکیک شهرستان در سال ۱۳۹۵

شرح	جمعیت	مرد	زن	خانوار
کل کشور	۷۹۹۲۶۲۷۰	۲۰۴۹۸۴۴۲	۳۹۴۲۷۸۲۸	۲۴۱۹۶۰۳۵
لرستان	۱۷۶۰۶۴۹	۸۹۲۸۸۹	۸۶۷۷۶۰	۵۰۹۰۲۵
خرم‌آباد	۵۰۶۴۷۱	۲۵۵۷۸۱	۲۵۰۶۹۰	۱۴۴۹۵۸
بروجرد	۳۲۶۴۵۲	۱۶۳۸۲۸	۱۶۲۶۲۴	۱۰۲۲۵۸
درود	۱۷۴۵۰۸	۸۹۰۹۰	۸۵۴۱۸	۵۰۱۴۰
کوهدشت	۱۶۶۶۵۸	۸۴۴۴۱	۸۲۲۱۷	۴۵۱۵۵
دلفان	۱۴۳۹۷۳	۷۴۲۱۵	۶۹۷۵۸	۴۰۴۶۷
الیکودرز	۱۳۷۵۳۴	۷۰۵۷۹	۶۶۹۵۵	۳۸۵۰۳
سلسله	۷۵۵۵۹	۳۸۲۴۲	۳۷۳۱۷	۲۱۱۴۰
ازنا	۷۴۹۳۶	۳۸۰۴۷	۳۶۸۸۹	۲۲۴۱۱
پلدختر	۷۳۷۴۴	۳۷۴۶۲	۳۶۲۸۲	۲۱۳۰۳
دوره	۴۱۷۵۶	۲۱۴۶۷	۲۰۲۸۹	۱۱۹۴۸
رومشگان	۳۹۰۵۸	۱۹۷۳۷	۱۹۳۲۱	۱۰۷۴۲

Source: (<http://nasimedelfan.ir>)

لرستان با تولید سالانه حدود ۳ میلیون تن انواع محصول زراعی، باغی، دامی و شیلات، وجود بیش از ۶ میلیون واحد دامی، ۸۰۰ هزار هکتار اراضی قابل کشت و ۲۳ دشت مرغوب و حاصلخیز یکی از قطب‌های کشاورزی و دام‌پروری در کشور محسوب می‌شود. این استان همچنین در زمینه تولید آبزیان به ویژه ماهیان سرد آبی با تولید سالانه حدود ۱۵ هزار و ۵۰۰ تن ماهی در بین استان‌های غیر ساحلی کشور رتبه نخست را به خود اختصاص داده است (Ibid., 2010: 37). در بخش صنعت نیز لرستان با قرار گرفتن در بخش چین خورده زاگرس دارای ظرفیت‌های مناسب معدنی است، به طوری که از ۶۴ ماده معدنی شناخته شده در کشور ۲۶ نوع در این استان شناسایی و ۱۸ نوع آن استخراج می‌شود. قبل از تحریم‌های غرب علیه کشورمان ۲۸ درصد اشتغال صنعتی در لرستان مربوط به صنعت سنگ بود و در این حوزه حدود ۱۲ هزار نفر مستقیم و غیرمستقیم مشغول فعالیت بودند که رقم قابل توجهی است. از مؤلفه‌های مثبت برای سرمایه‌گذاری در لرستان ضریب امنیتی بالاست، به طوری که این استان از نظر شاخص‌های امنیتی جزء پنج استان برتر کشور است، اما با وجود این امنیت مطلوب، مزیت‌ها و موقعیت مناسب، این استان هنوز از نظر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی جایگاه مناسبی ندارد (Hosseini, 2010: 37).

منابع آبی فراوان، خاک حاصلخیز و شرایط خاص و مطلوب جغرافیایی در کنار نیروی کار جوان، تحصیل کرده و ارزان‌قیمت، لرستان را به مکان مناسبی برای سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی مبدل کرده است؛ به طوری که علاقه‌مندان به سرمایه‌گذاری در این بخش می‌توانند با مدیریت صحیح این مزیت‌ها، از بازدهی بالای سرمایه‌گذاری و بازگشت سریع سرمایه برخوردار گردند. مساحت کل زمین‌های زراعی استان ۷۶۸۹۲۴ هکتار است که در حال حاضر ۲۵ درصد آن به صورت آبی و ۷۵ درصد به صورت دیم کشت می‌شود. با توجه به منابع آبی فراوان در استان می‌توان با تبدیل اراضی دیم به آبی تحولی عظیم در این بخش ایجاد نمود که تأثیر آن بر سایر بخش‌ها از جمله فرآوری محصولات باغی و زراعی قابل ملاحظه خواهد بود (Mireei et al., 2015: 16). سطح زیر کشت محصولات باغی استان حدود ۵۴۱۴۳ هکتار است که در مجموع سالانه بیش از ۱۸۰۰۰۰ تن انواع محصول از آن برداشت می‌شود. بر اساس پیش‌بینی‌های به عمل آمده انتظار می‌رود میزان این تولیدات در آینده به بیش از ۲۶۰۰۰۰ تن در سال افزایش یابد. از مهم‌ترین محصولات باغی می‌توان انار، انجیر، سیب، زردآلو و گردو را نام برد. لازم به ذکر است بهترین و مرغوب‌ترین انار و انجیر کشور در این استان تولید می‌شود. لرستان با دارا بودن ۶ میلیون واحد انواع دام سبک و سنگین و میانگین تراکم ۲۳۷ واحد دامی در هر کیلومتر، مقام اول کشور از لحاظ تراکم دام در واحد سطح را به خود اختصاص داده است. وجود بیش از ۲۴۵۰ کیلومتر مسیر رودخانه و آبراه، ۳۰۷۳ دهانه چشمه، ۳۴۵۶ حلقه چاه عمیق و نیمه عمیق و ۱۵۲۷ رشته قنات، لرستان را به مکانی مناسب برای پرورش آبزیان به ویژه ماهیان سرد آبی و گرم آبی مبدل کرده است. این استان با تولید ۹۸ میلیون قطعه بچه ماهی قزل‌آلا در سال حائز رتبه نخست کشور در بین استان‌های غیر ساحلی است. در حال حاضر میزان تولید سالیانه گوشت ماهی در استان بیش از ۱۴۷۵۰ تن در سال است (Ibid., 2016: 16). مساحت کلی منابع طبیعی استان ۲۱۰۰۸۱۶ هکتار است که ۸۸۳۵۰۳ هکتار آن به مرتع و ۱۲۱۷۳۱۳ هکتار آن به جنگل اختصاص دارد (Saadatmehr, 2005: 104).

لرنشین محدود به استان لرستان نیست و در استان‌های چهارمحال و بختیاری، فارس، اصفهان، کهگیلویه و بویراحمد، بوشهر، خوزستان، همدان و ایلام نیز طایفه‌های گوناگون لر پراکنده‌اند.

لرستان را از نظر گویش به چهار منطقه مجزاً می‌توان تقسیم کرد: الف) - منطقه لر نشین: شامل خرم‌آباد، پاپی، ویسیان، پلدختر، بالا گریوه، منطقه سگوند، گریت، زاغه، رازان، چگنی و مناطقی از کوه‌دشت. ب) - منطقه لک نشین: شامل چغلوندی، الشتر، نورآباد، سر طرهان، قسمتی از کوه‌دشت و بخشی از دشت سیلاخور. ج) - منطقه بختیاری: شامل الیگودرز، شول آباد، بز نوید، ززو ماهرو، بخش‌هایی از درود و ازنا. د) - منطقه بروجردی نشین: شامل بروجرد، اشترینان، قسمت‌هایی از دشت سیلاخور و قسمت‌هایی از درود و ازنا. انبوهی از واژه‌هایی که در فرهنگ لری موجود است، چنان غنی و پر مفهوم‌اند که برای برگردان آن‌ها به زبان فارسی، باید آن‌ها را تعریف کرد؛ زیرا معادل این واژه‌ها در زبان فارسی وجود ندارد (Dalvand, 2002: 151).

گویش‌های لری یک پیوستار زبانی از گویش‌های ایرانی جنوب غربی است بین گونه‌های کردی و فارسی که میان مردم لر در غرب و جنوب غرب ایران رایج است. از میان تمام اقوام آریایی لرها از نظر سازمان زبانی رابطه تنگاتنگی با کرد زبانان و فارس زبانان دارند در حالی که برخی پژوهشگران بیان داشته‌اند که لرها از کردها منشعب می‌شوند دیگر پژوهشگران معتقدند که لرها از قدیم الایام گروهی مستقل بوده‌اند گرچه از دو همسایه فرهنگی خویش تأثیر پذیرفته‌اند. گویش‌های مردم لرستان عبارت‌اند از:

لری خرم‌آبادی: مردم شهرستان‌های خرم‌آباد، دوره و پل دختر و همچنین بخش بسیاری از مردم اندیمشک و شوش در استان خوزستان نیز به این گویش سخن می‌گویند.

لکی: شهرستان‌های سلسله، دلفان و کوه‌دشت به این گویش سخن می‌گویند.

گویش بروجردی: مناطق شمال شرق استان مانند مناطق بروجرد و بعضی از مناطق درود به این گویش سخن می‌گویند.

لری بختیاری: مناطق شرق استان از جمله مناطق الیگودرز و ازنا و بخش‌هایی از مناطق درود به این گویش سخن می‌گویند.

موسیقی لرستان از تنوع و پیشینه‌ای کهن برخوردار است که به دو بخش کلی، موسیقی‌های آوازی (کلامی) و موسیقی‌های سازی تقسیم می‌شود. هم‌اکنون موسیقی لری در قالب ترانه به هفت بخش تقسیم می‌شود. بر اساس کاوش‌های باستان‌شناسی در مناطق لرنشین، تصویری از رقص و پایکوبی بر قطعه‌ای سفالی به دست آمده که قدمت موسیقی در این منطقه را به هزاره چهارم پیش از میلاد مسیح رقم می‌زند. همچنین از آثار و شواهد به دست آمده در این مناطق تصاویری از آلات موسیقی دوران مانند شیپور و تنبور بر روی ظروف نقره وجود دارد که حاکی از رواج موسیقی نزد این قوم در عهد ساسانی است. امروزه نیز برخی از نغمه‌های باستانی در قالب مقام‌های موسیقی قومی باقی مانده است. موسیقی و ترانه‌های مردم لر معمولاً در میزان‌های مرسوم ۲/۴، ۶/۸، ۷/۸ اجرا می‌شوند. همان‌طور که مشاهده می‌شود این وزن‌ها در موسیقی مردم کرد نیز وجود دارند؛ اما نکته قابل ملاحظه در این میان نحوه اجرای تأکیدها در هر قوم است که باعث تفاوت و ایجاد ویژگی برای هر قوم می‌گردد (Ibid., 2002: 151).

جدول ۳: میراث‌های معنوی و فرهنگی استان لرستان

ردیف	نام اثر معنوی-فرهنگی	پراکنش جغرافیایی میراث فرهنگی معنوی	توضیحات
۱	آیین‌های ویژه چمر	استان لرستان	
۲	بازی فیفاچ	استان لرستان (علی‌الخصوص شهرستان دلفان)	فیفاچ ورزشی شامل سوارکاری و تیراندازی است که چابک سوران سوار بر اسب و تفنگ در دست، در حین تاخت، بر اهداف‌های مورد نظر شلیک می‌کنند و مهارت‌های خود را به نمایش می‌گذارند.
۳	عزاداری عاشورای خرم‌آباد	شهرستان خرم‌آباد	
۴	مراسم عروسی داوت	استان لرستان	
۵	مراسم عزاداری امام حسین در سقاخانه‌های خانگی بروجرد	شهرستان بروجرد	

Source: (Heritage and Tourism Organization)

لرستان با داشتن جاذبه‌های گردشگری فراوان مانند تالاب‌ها، آبشارهای زیبا، دریاچه‌های طبیعی پرآب، رودخانه‌های خروشان، جنگل‌های بلوط و همچنین مناطق زیبای کوهستانی. لرستان با دارا بودن ۱۵۰۰ اثر تاریخی و طبیعی ثبت شده، رتبه اول کشور از نظر تعداد این آثار را به خود اختصاص داده است. در واقع گنجینه‌ای برای طبیعت‌گردی در ایران است. این استان سرسبز و تاریخی به عنوان یکی از کهن‌ترین زیستگاه‌های بشر در دوران پیش از تاریخ، زمینه‌ها و ظرفیت‌های فراوانی برای جذب گردشگران داخلی و خارجی در تمامی ایام سال را دارد. بر اساس آمارهای سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان لرستان، سالانه بیش از سه میلیون گردشگر داخلی و خارجی از مناطق طبیعی، فرهنگی، تاریخی و تفریحی این استان دیدن می‌کند. به گفته کارشناسان سازمان میراث فرهنگی و گردشگری لرستان، در حال حاضر استان لرستان دارای ۸۵۹ تخت در سطح هتل‌ها و ۵۱۴ تخت در سطح میهمان-پذیرها است (Einali et al., 2015: 59).

جدول ۴: جاذبه‌های گردشگری استان لرستان

قلعه‌ها	غارهای تاریخی	پل‌های تاریخی	دریاچه‌ها	آبشارها
قلعه فلک‌الافلاک	غار کلماکره	پل کشکان	دریاچه گهر	آبشار شیوی (تله زنگ)
قلعه کوهزاد (ویزنیار)	غار کوگان	پل شاهپوری خرم‌آباد (پل شکسته)	دریاچه کیو	آبشار آب سفید
مناره آجری	تونل برفی	پل کلهر	آبشار وارک	
			آبشار آفرینه	
		پل گاومیشان	آبشار چکان	
			آبشار گریت	
			آبشار نوزیان	

Source: (Lorestan Province Provincial Council)

جدول ۵: کوه‌های استان لرستان

نام کوه	بلندی	مکان حدودی
اشترانکوه	۴۲۵۰ متر	شرق درود
چهل نبالغان	۳۶۰۰ متر	شمال غربی بروجرد و جنوب نهاوند
کوه گرین	۳۶۲۳ متر	غرب بروجرد و شرق الشتر
کوه میش پرور	۳۵۰۰ متر	جنوب غربی بروجرد
قالی کوه	۳۲۱۵ متر	جنوب الیگودرز
کوه نجس	۳۲۰۰ متر	شمال کوه‌دشت
کوه شاه نشین	۲۹۰۰ متر	جنوب بروجرد
سفید کوه	۲۹۰۰ متر	غرب خرم‌آباد
هشتاد پهلوی	۲۵۶۵ متر	جنوب خرم‌آباد
تاف	۲۳۴۶ متر	جنوب شرقی خرم‌آباد
مخمل کوه	۱۹۶۶ متر	شرق خرم‌آباد
کبیرکوه	۱۹۱۴ متر	جنوب پلدختر

Source: (Lorestan Tourist Office)

جدول ۶: موزه‌های استان لرستان

ردیف	نام موزه	آدرس
۱	موزه باستان‌شناسی فلک الافلاک	خرم‌آباد، قلعه فلک الافلاک
۲	موزه علوم طبیعی خرم‌آباد	خرم‌آباد، خیابان ۱۳ آبان
۳	موزه مردم‌شناسی الیگودرز	الیگودرز، خیابان شهدای شرقی
۴	موزه مردم‌شناسی بروجرد	بروجرد، خانه حاج آقا کمال الدین نبوی طباطبایی
۵	موزه مردم‌شناسی خرم‌آباد	خرم‌آباد، قلعه فلک الافلاک
۶	موزه مردم‌شناسی کوه‌دشت	کوه‌دشت، میدان فرمانداری، خیابان ۱۵ خرداد
۷	موزه مردم‌شناسی نورآباد	نورآباد، بلوار شهید بهشتی

Source: (Lorestan Province Provincial Council)

یافته‌ها

جدول ۷: تحلیل سوات مناطق غربی کشور

فرصت‌ها(بیرونی)	تهدیدها(بیرونی)
۱O = همسایگی با کشورهای عراق و ترکیه	۱T = بحران خیز بودن عراق
۲O = داشتن پیوندهای قومی با اقوام عراق و ترکیه	۲T = تنش‌های فیما بین ایران و کشورهای کرد عراق
۳O = ناامنی و جنگ در عراق	۳T = حضور نیروهای فرامنطقه‌ای در عراق
۴O = آب و هوای گرم و نامناسب استان‌های شرقی و جنوبی کشور	۴T = وجود پایگاه‌های نظامی امریکا در عراق و ترکیه
۵O = موقعیت دفاعی مطلوب این مناطق نسبت به خلیج فارس	۵T = قاچاق گسترده کالا از مبادی بیرونی به این مناطق
۶O = کمبود نیروی کار در مناطق مجاور	۶T = هجوم ریزگردها از عراق
۷O = بازارهای اقتصادی عراق و ترکیه	۷T = تهدیدات آب و هوایی و زیست محیطی و هویتی
نقاط قوت(درونی)	نقاط ضعف(درونی)
۱S = جاذبه‌های طبیعی و اکوسیستم‌های ویژه	۱W = فقر و توسعه نیافتگی
۲S = میراث فرهنگی و تاریخی غنی	۲W = بی‌ثباتی مدیریتی و بی‌ثباتی برنامه‌ریزی
۳S = جنگل‌های بلوط	۳W = جاده‌ها و راه‌های نامناسب
۴S = آب و هوای معتدل و مطلوب	۴W = قوم‌گرایی و طایفه‌گرایی
۵S = کوه‌های سر به فلک کشیده زاگرس	۵W = ضعف امکانات گردشگری
۶S = نیروی انسانی ورزیده و سالم	۶W = دوری از مرکز سیاسی کشور
۷S = کشاورزی و معادن زیرزمینی فراوان	۷W = بیکاری گسترده

Source: Rresearch findings

همان طوری که در جدول فوق مشاهده می‌گردد در قالب چهار دسته فرصت‌ها و تهدیدها و نقاط قوت و ضعف مهم‌ترین چالش‌های درونی و بیرونی و نیز فرصت‌ها داخلی و خارجی استان لرستان از زاویه نگرش جامعه آماری پژوهش استخراج شده است که هر چند عوامل دیگری نیز می‌توانست در این جدول جای داشته باشد اما از دیدگاه جامعه آماری مورد مطالعه پژوهش جدول سوات مقاله محدود به موارد ذکر شده گردید.

جدول ۸: ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE)

نقاط قوت کلیدی	وزن	امتیاز	وضع	امتیاز	وزن	نقاط ضعف کلیدی	توضیحات
		(۰ تا ۱)	موجود	(۰ تا ۱)			
		(۱ تا ۴)	دار	(۱ تا ۴)			
۱S = جاذبه‌های طبیعی و اکوسیستم‌های ویژه	۱	۴	دار	۴	۱	۱W = فقر و توسعه نیافتگی	

۱. امتیاز ۱ - جذاب نمی‌باشد.

امتیاز ۲ - تا حدودی جذاب می‌باشد.

امتیاز ۳ - در حد قابل قبول جذاب است.

امتیاز ۴ - جذابیت بالایی دارد.

۱	۱	۱	۱	۴	۴	۱	۱	۱	۲T = تنش‌های فیمابین ایران و گروه‌های کرد عراق
۱	۱	۱	۱	۴	۴	۴	۴	۱	۳T = حضور نیروهای فرامنطقه‌ای در عراق
۱	۱	۱	۱	۲	۲	۴	۴	۱	۴T = وجود پایگاه‌های نظامی آمریکا در عراق و ترکیه
۰/۵	۱	۰/۵	۱	۱/۵	۳	۰/۵	۱	۰/۵	۵T = قاچاق گسترده کالا از مبادی بیرونی به این مناطق
۰/۵	۱	۰/۵	۱	۰/۵	۱	۲	۴	۰/۵	۶T = هجوم ریزگردها از عراق
۱	۱	۱	۱	۴	۴	۴	۴	۱	۷T = تهدیدات آب و هوایی و زیست محیطی و هویتی
۶	۷	۶	۷	۱۹	۲۱	۱۹/۵	۲۲	۶	مجموع فرصت‌ها
۴	۴	۴	۴	۱	۱	۰/۱۵	۱	۱	۱O = همسایگی با کشورهای عراق و ترکیه
۲	۴	۲	۴	۰/۵	۱	۰/۵	۱	۰/۵	۲O = داشتن پیوندهای قومی با اقوام عراق و ترکیه
۰/۳۲	۴	۰/۳۲	۴	۰/۸	۱	۰/۸	۱	۰/۸	۳O = ناامنی و جنگ در عراق
۰/۳۶	۴	۰/۳۶	۴	۰/۹	۱	۰/۳۶	۴	۰/۹	۴O = آب و هوای گرم و نامناسب استان‌های شرقی و جنوبی کشور
۴	۴	۴	۴	۱	۱	۴	۴	۱	۵O = موقعیت دفاعی مطلوب این مناطق نسبت به خلیج فارس
۴	۴	۲	۲	۱	۱	۱	۱	۱	۶O = کمبود نیروی کار در مناطق مجاور
۴	۴	۴	۴	۱	۱	۴	۴	۱	۷O = بازارهای اقتصادی عراق و ترکیه
							۶/۲		مجموع ضعف‌ها
۰/۵	۱	۰/۵	۱	۰/۵	۱	۱/۵	۳	۰/۵	۱W = فقر و توسعه نیافتگی
۱	۱	۱	۱	۱	۱	۳	۳	۱	۲W = بی‌ثباتی مدیریتی و بی‌ثباتی برنامه‌ریزی
۱	۱	۴	۴	۱	۱	۲	۲	۱	۳W = جاده‌ها و راه‌های نامناسب
۱	۱	۱	۱	۱	۱	۳	۳	۱	۴W = قوم گرایی و طایفه گرایی
۱	۱	۴	۴	۱	۱	۲	۲	۱	۵W = ضعف امکانات گردشگری
۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۶W = دوری از مرکز سیاسی کشور
۱	۱	۴	۴	۱	۱	۲	۲	۱	۷W = بیکاری گسترده
							۶/۵		مجموع قوت‌ها
۴	۴	۱	۱	۴	۴	۱	۱	۱	۱S = جاذبه‌های طبیعی و اکوسیستم‌های ویژه
۰/۲۰	۴	۱	۱	۰/۲۰	۴	۰/۵	۱	۰/۵	۲S = میراث فرهنگی و تاریخی غنی
۰/۳۲	۴	۱	۱	۰/۳۲	۴	۰/۵	۱	۰/۸	۳S = جنگل‌های بلوط
۰/۲۰	۴	۰/۵	۱	۰/۲۰	۴	۰/۵	۱	۰/۵	۴S = آب و هوای معتدل و مطلوب
۰/۱۲	۴	۰/۳	۱	۰/۱۲	۴	۰/۳	۱	۰/۳	۵S = کوه‌های سر به فلک کشیده زاگرس
۰/۲۰	۴	۰/۵	۱	۰/۲۰	۴	۰/۵	۱	۰/۵	۶S = نیروی انسانی کافی
۴	۴	۱	۱	۴	۴	۱	۱	۱	۷S = کشاورزی و معادن زیرزمینی فراوان
							۴/۶		مجموع جمع TAS

Source: Rresearch findings

جامعه آماری این مقاله دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترای جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار و حجم نمونه نیز ۵۰ نفر تعیین شده است.

جدول ۱۱: جامعه آماری پژوهش

جامعه آماری	حجم نمونه	سن	جنسیت	تحصیلات
دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترای جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار	۵۰ نفر	۲۶-۳۰	مرد ۳۳ زن ۱۷	دکتری ۱۰ فوق‌لیسانس ۴۰

Source: Rresearch findings

جدول ۱۲: سنجش وزن سنج‌ها با استفاده از AHP

ضریب ۲ (تا ۱)	وزن ۳ (تا ۴)	ضعف اساسی	ضعف	قوت	قوت اساسی
۱	۴	*			
۱	۴	*			
۰/۵	۳	*			
۱	۳	*			
۰/۵	۳	*			
۰/۷	۲	*			
۱	۳	*			
۱	۴	*			
۰/۵	۳	*			
۱	۴	*			
۰/۵	۲	*			
۰/۵	۲	*			
۱	۴	*			
۱	۴	*			
۰/۵	۳	*			
۱	۴	*			
۱	۴	*			
۰/۵	۲	*			
۱	۴	*			
۱	۴	*			
۰/۵	۲	*			
۱	۴	*			
۱	۴	*			
۰/۵	۲	*			
۱	۴	*			
۱	۴	*			
۰/۵	۲	*			
۱	۴	*			
۱	۴	*			

Source: Rresearch findings

جدول ۱۳: ماتریس SWOT

ماتریس SWOT برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی سیاسی، قوت‌ها S	ضعف‌ها w
فرصت‌ها O	SO ₁ = ایجاد تسهیلات برای گردشگری و سرمایه‌گذاری در زمینه‌های مختلف داخلی و خارجی SO ₂ = شناساندن پتانسیل‌های مناطق غربی با برگزاری همایش‌ها و سمینارها
تهدیدها T	ST ₁ = استقرار صنایع مهم و پایگاه‌های نظامی WT ₁ = افزایش انسجام ملی و تقویت هویت ایرانی در این مناطق راهبردی کشور در این مناطق

Source: Rresearch findings

۱. برای تعیین نمره نهایی هر عامل، ضریب هر عامل را در نمره آن ضریب کنیم.

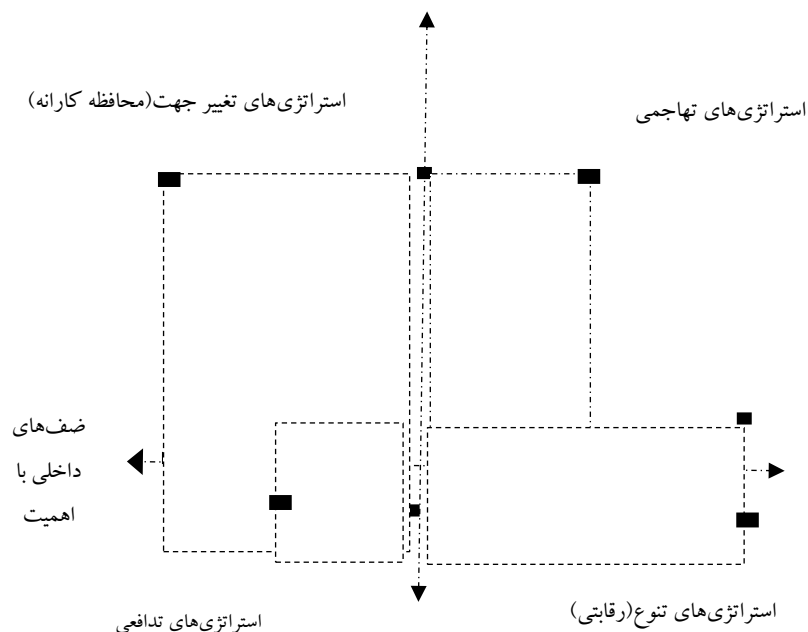
مجموع نمره‌های نهایی هر عامل را محاسبه کنیم تا نمره نهایی آن مشخص شود.

اگر میانگین آن‌ها کمتر از ۲/۵ باشد یعنی از نظر عوامل داخلی دچار ضعف بوده و اگر نمره میانگین بیشتر از ۲/۵ باشد دارای قوت است.

۲. عدد صفر (بدون اهمیت) تا یک (بسیار مهم)

۳. نمره ۱ نشان دهنده ضعف اساسی، نمره ۲ ضعف کم، نمره ۳ بیانگر نقطه قوت و نمره ۴ نیز نشان دهنده قوت بسیار بالا.

فرصت‌های متعدد محیطی

نمودار ۱: الگوی ارزیابی و انتخاب استراتژی

تهدیدهای عمده محیطی

با توجه به جداول و نمودار فوق بهترین استراتژی‌ها برای مدیریت و برنامه‌ریزی فضای سیاسی، امنیتی و اقتصادی در مناطق غربی کشور به ترتیب امتیاز عبارت‌اند از:

۱- استراتژی‌های محافظه کارانه (WO)

اولین استراتژی مطلوب در راستای ارائه یک مدل کاربردی برای غرب ایران با محوریت لرستان استراتژی‌های محافظه‌کارانه است. در این استراتژی هدف این است که از مزیت‌های موجود در فرصت‌ها برای جبران نقاط ضعف استفاده شود. لرستان با ۱۱ شهرستان، ۲۵ شهر و ۲ هزار و ۸۶۱ روستا، ۲۸ هزار و ۲۹۴ کیلومتر مربع مساحت و بیش از یک میلیون و ۷۵۰ هزار نفر جمعیت، از نظر مساحت و جمعیت در رتبه شانزدهم کشور قرار دارد. آب و هوای مناسب، خاک حاصل خیز، معادن غنی، جاده سراسری، راه آهن، فرودگاه و نیروی انسانی کارآمد و از همه مهم‌تر امنیت مطلوب از شاخص‌ها و امتیازات لرستان برای سرمایه گذاری محسوب می‌شود. لرستان با تولید سالانه حدود ۳ میلیون تن انواع محصول زراعی، باغی، دامی و شیلات، وجود بیش از ۶ میلیون واحد دامی، ۸۰۰ هزار هکتار اراضی قابل کشت و ۲۳ دشت مرغوب و حاصلخیز یکی از قطب‌های کشاورزی و دام پروری در کشور محسوب می‌شود. این استان همچنین در زمینه تولید آبزیان به ویژه ماهیان سردآبی با تولید سالانه حدود ۱۵ هزار و ۵۰۰ تن ماهی در بین استان‌های غیر ساحلی کشور رتبه نخست را به خود اختصاص داده است. در بخش صنعت نیز لرستان با قرار گرفتن در بخش چین خورده زاگرس دارای ظرفیت‌های مناسب معدنی است، به طوری که از ۶۴ ماده معدنی شناخته شده در کشور ۲۶ نوع در این استان شناسایی و ۱۸ نوع آن استخراج می‌شود. قبل از تحریم‌های ظالمانه غرب علیه کشورمان ۲۸ درصد اشتغال صنعتی در لرستان مربوط به صنعت سنگ بود و در این حوزه حدود ۱۲ هزار

نفر مستقیم و غیرمستقیم مشغول فعالیت بودند که رقم قابل توجهی است. از مؤلفه‌های مثبت برای سرمایه گذاری در لرستان ضریب امنیتی بالاست، به طوری که این استان از نظر شاخص‌های امنیتی جزء پنج استان برتر کشور است، اما با وجود این امنیت مطلوب، مزیت‌ها و موقعیت مناسب، این استان هنوز از نظر سرمایه گذاری بخش خصوصی جایگاه مناسبی ندارد. از طرف دیگر مناطق غربی ایران و به ویژه استان لرستان با چالش‌ها و موانع زیادی دست به گریبان هستند که در از جمله: خام فروشی، سهم پایین استان از بودجه عمرانی و سایر منابع مالی، ناشناخته ماندن ظرفیت‌ها و عدم تأمین و توسعه زیرساخت‌ها، عدم دستیابی به بازارهای خارجی به نسبت تولیدات استان

۲- استراتژی‌های رقابتی (ST)

دومین استراتژی مطلوب در راستای ارائه یک مدل کاربردی برای غرب ایران با محوریت لرستان استراتژی‌های رقابتی است. در این استراتژی هدف مدیریت و برنامه‌ریزی فضای سیاسی، امنیتی و اقتصادی این استان است که روش‌هایی استفاده شود تا با استفاده از نقاط قوت داخلی از تاثیر منفی تهدیدات خارجی جلوگیری شود و حتی سعی شود تهدیدات را از بین ببرند. این راهبرد مربوط به وضعیت خارجی غرب ایران با محوریت لرستان است و نقاط منفی (تهدیدات پیش روی) آن را در ارتباط با بیرون ارزیابی می‌کند.

حساس بودن مرزهای غربی کشور، به دلیل ناامنی‌های آن طرف مرزها و ضرورت جلوگیری از تهدیدات احتمالی آینده از این نواحی، تأمین امنیت این منطقه را برای ایران ضروری کرده است. لذا سپاه پاسداران به عنوان تأمین کننده امنیت این منطقه تلاش دارد که در حوزه‌های مختلف نقش آفرین تأمین امنیت باشد. جالب توجه اینکه به دلیل وجود قومیت‌های متنوع و وجود اقلیت‌های مذهبی، برخی از گروه‌ها فعالیت‌های زیادی برای برهم زدن امنیت این مناطق انجام می‌دهند. پیش از پیروزی انقلاب اسلامی به این اقلیت‌های قومی و مذهبی به عنوان یک تهدید نگریسته می‌شد، اما جمهوری اسلامی ایران و سپاه پاسداران به این قومیت‌ها و مذاهب به عنوان یک فرصت برای تأمین امنیت می‌نگرد و با بهره‌گیری از توان آن‌ها امنیت بخشی از مناطق را تأمین می‌کند.

ایران در محیط پیرامونی خود همواره با چالش‌ها و مشکلات متعدد و متداومی روبه‌رو بوده و این مشکلات در تمام حوزه‌های این محیط امنیتی باز تولید شده است. در گذشته، چالش‌های امنیتی ایران که از محیط پیرامونی آن ناشی می‌شد به اشکال متفاوتی وجود داشت و از ناامنی‌های مرزی و بی‌ثباتی‌های موقت تا حملات و جنگ‌های طولانی مدت نظامی را در بر می‌گرفت. اکنون نیز این مسئله در قالب‌ها و مؤلفه‌های مختلفی تجلی یافته است. در حال حاضر، تروریسم و افراط‌گرایی، بحران اقتدار و وجود دولت‌های ضعیف و همچنین مداخلات قدرت‌های فرامنطقه‌ای، ۴ چالش امنیتی در محیط پیرامونی ایران محسوب می‌شود که با یکدیگر ارتباطی چند بعدی و تنگاتنگ دارند. در این میان، به نظر می‌رسد وجود دولت‌های ضعیف و بحران اقتدار و حضور قدرت‌های فرامنطقه‌ای باعث تحریک دو مؤلفه دیگر یعنی اشاعه تروریسم و افراط‌گرایی مذهبی و قومی در این مناطق باشد. دولت‌های ضعیف و شکننده در حوزه جنوب غرب و شمال غرب باعث گسترش تروریسم و افراط‌گرایی شده و علاوه بر این، زمینه تداوم حضور قدرت‌های فرامنطقه‌ای بخصوص آمریکا را نیز فراهم می‌سازد. در کشورهای عربی حاشیه جنوبی خلیج فارس نیز بحران اقتدار و ضعف دولت‌ها، زمینه را برای همکاری نامتقارن با قدرت‌های فرامنطقه‌ای (بخصوص آمریکا) و افزایش مداخلات قدرت‌های خارجی فراهم ساخته است. این مسائل با توجه به ساخت قومی

و اجتماعی منطقه و تجارب خاص دولت-ملت‌سازی، باعث پیچیدگی شرایط امنیتی می‌شود. اختلافات قومی، وجود دولت‌های اقتدارگرا، بحران مشروعیت، عدم وجود دموکراسی و نهادهای مدنی به همراه اقتصاد ضعیف در برخی از کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز از جمله عوامل دیگری است که موجب بروز بی‌ثباتی و ناامنی در محیط امنیتی ایران خواهد شد. تروریسم و افراط‌گرایی مذهبی و قومی در منطقه در طول سال‌های اخیر افزایش یافته است و این امر نظم و ثبات سیاسی-اجتماعی و پیشرفت اقتصادی کشورها را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد. وهابیت و سلفی‌گری به عنوان یک ایدئولوژی مذهبی افراطی، منبع عمده گسترش تروریسم و تنش‌های مذهبی است که این ایدئولوژی به واسطه آشفتگی کلی منطقه‌ای و برخی ملاحظات سیاسی بازیگران ذینفع، فضای گسترده‌تری برای انتشار و تأثیرگذاری پیدا کرده است. تروریسم و افراط‌گرایی در عراق هر چند به واسطه عوامل مختلف داخلی و منطقه‌ای تقویت شده، اما اکنون خود به منبع عمده بی‌ثباتی و ناامنی تبدیل شده است. حضور قدرت‌های فرامنطقه‌ای در خاورمیانه به دلیل عواملی چون نفت و موقعیت ژئوپلیتیک منطقه، همواره از عناصر ساختار امنیتی منطقه‌ای محسوب می‌شده است، اما در سال‌های بعد از یازده سپتامبر، مداخلات فرامنطقه‌ای افزایش قابل ملاحظه‌ای را نشان می‌دهد. آمریکا بعد از یازده سپتامبر، رویکرد امنیت هژمونیک در خاورمیانه را مطرح کرد و بر این اساس با افزایش حضور نظامی خود به براندازی رژیم‌های طالبان و صدام در افغانستان و عراق مبادرت ورزید. در این راستا واشنگتن سعی دارد تا با جدا کردن صف متحدین و دولت‌های مخالف، تحت فشار قرار دادن دولت‌های غیرهمسو و کسب حداکثر همکاری از کشورهای متحد، امنیت هژمونیک را به عنوان ساختار امنیتی اصلی در منطقه در اولویت قرار دهد. بهانه مبارزه با تروریسم نیز از ابتدا به عنوان یکی از اهداف اصلی آمریکا در گسترش حضور خود در منطقه و تقویت الگوی امنیت هژمونیک دنبال شده است. حضور گسترده‌تر آمریکا در منطقه و اشغال افغانستان و عراق، همراه با عکس‌العمل‌های منطقه‌ای، زمینه را برای گسترش افراط‌گرایی و تروریسم مهیا ساخت و وجود بافت موزاییکی قومی و مذهبی در غرب آسیا در کنار اقدامات و استراتژی معطوف به مبارزه با تروریسم در چارچوب امنیت هژمونیک آمریکا، در عمل به گسترش تروریسم منجر شده است. تأثیر دیگر ناشی از حضور قدرت‌های فرامنطقه‌ای در محیط پیرامونی ایران، تأثیرگذاری بر نظم طبیعی و همکاری‌های قابل توافق میان کشورهای منطقه است. از آنجا که در رویکرد امنیت هژمونیک، منافع و اهداف قدرت فرامنطقه‌ای هژمون در اولویت قرار دارد و همچنین دولت‌ها به دوست و دشمن تقسیم می‌شوند، همکاری و مشارکت دولت‌های منطقه‌ای بر مبنای منافع طبیعی و بلندمدت خود در جهت ایجاد ساختار امنیتی پایدار و مبتنی بر همکاری با دشواری‌های جدی مواجه می‌شود. در این راستا، برخی تهدیدات و چالش‌های امنیتی مشترک که در بلند مدت برای بخش عمده‌ای از کشورهای منطقه مشکل‌آفرین خواهد بود، مورد غفلت و بی‌توجهی قرار خواهد گرفت. در این میان به دلایل ذکر شده، مسئله قاچاق نیز که بدنه اقتصادی کشور را هدف قرار می‌دهد نیز هر روز در حال گسترش است و مراکز اقتصادی جامعه ایران را نیز با چالش روبرو کرده است و موضوع قاچاق در حوزه خلیج فارس و در شکل‌های گوناگون بروز و ظهور یافته که یکی از موارد آن قاچاق سوخت است که سالانه سرمایه هنگفتی را از کشور خارج می‌کند. قدرت‌یابی روز افزون داعش با حمایت کشورهای همسایه، بخصوص ترکیه و رفتارهای دوگانه آمریکا با داعش، باعث شده است که جمهوری اسلامی ایران برای تأمین امنیت این منطقه اقدامات ویژه‌ای را انجام دهد. در این میان سپاه پاسداران

انقلاب اسلامی نقش ویژه ای را ایفا می‌کند و هر روز با گسترش هر چه بیشتر تروریسم، بر اهمیت نقش امنیتی این سازمان انقلابی افزوده می‌شود.

هدف استراتژی‌های رقابتی، کاهش تهدیدهای فوق‌الذکر تا حد امکان است. بدین منظور در این مقاله استقرار صنایع مهم و پایگاه‌های نظامی راهبردی کشور در این مناطق قبیله عنوان استراتژی‌های رقابتی پیشنهاد می‌گردد.

۳- استراتژی‌های تهاجمی (SO)

با اتخاذ این استراتژی، مناطق غربی کشور با تکیه بر قوت‌های داخلی، بیشترین بهره را از فرصت‌های خارجی می‌برند. به طور کلی مهم‌ترین فرصت‌هایی که در پیرامون و مجاورت مناطق غرب کشور وجود دارد می‌توان با همسایگی با کشورهای زیر و فرصت‌های که در مرادوات اقتصادی با آن‌ها نهفته است جست و جو کرد:

بررسی روابط تجاری بین ایران و جمهوری آذربایجان طی ۱۰ سال اخیر گویای روند رو به رشد صادرات و واردات است. این در حالی است که از سال ۸۳ تا ۸۶ هر دو کشور به موازات یکدیگر به مبادلات تجاری پرداخته‌اند اما رفته‌رفته از سال ۸۶ تاکنون روند واردات از آذربایجان به ایران به شدت نزولی به خود گرفته است و همچنان نیز ادامه دارد. اما برخلاف اظهارات برخی از فعالان بخش خصوصی مبنی بر کاهش صادرات از ایران به آذربایجان این روند رو به رشد گذاشته است. این در حالی است که در مجموع رقم فعالیت تجاری بین این دو کشور بسیار بالا نبوده و در بالاترین حالت ممکن در سال ۹۱ به ۴۲۹ میلیون دلار رسیده است. بالاترین رقم واردات از آذربایجان به ایران نیز در سال ۸۶ رقمی در حدود ۳۲۲ میلیون دلار بوده است.

کشور ترکیه با پهناوری ۷۸۳ هزار و ۵۶۲ کیلومتر مربع در شمال غرب ایران واقع است. این کشور با ایران در حدود ۴۹۹ کیلومتر مرز مشترک دارد و میزان GDP آن در سال ۲۰۱۳ میلادی در حدود ۷۷۸ هزار و ۲۹۹ میلیون دلار بوده است. ایران و ترکیه دو کشور بزرگ و مهم منطقه هستند که تاثیر چشمگیری در اقتصاد یکدیگر دارند. ایران پل بین آسیای دور و شبه‌قاره هند با آسیای میانه و ترکیه پل ارتباطی بین خاورمیانه و اروپاست. هر دو کشور از موقعیت ژئواستراتژیک خاص برخوردار و به لحاظ جمعیتی دو کشور نسبتاً هم‌اندازه هستند. البته ترکیه در ۲۰ سال گذشته توانسته است بسیار موفق‌تر از ایران عمل کند و به همین جهت امروز اندازه اقتصاد آن حدود ۶۰ تا ۷۰ درصد از اقتصاد ایران بزرگ‌تر است. ترکیه توانسته است خود را با کشورهای دنیا به خصوص در اروپا، آمریکا و کشورهای آسیای میانه بسیار نزدیک کند. این کشور از منظر سیاسی و اقتصادی رقیب ما در منطقه محسوب می‌شود. در کنار این موارد به جهت همسایگی، روابط اقتصادی ایران و ترکیه بسیار گسترده است و به جهت اندازه بازار دو کشور و جغرافیا ظرفیت رشد بیشتر از این نیز وجود دارد. این کشور همسایه ایران، در چند سال اخیر از محل تحریم‌های اقتصادی علیه ایران بسیار بهره برد؛ هم به این جهت که در دور زدن تحریم‌ها منافع بسیار زیادی نصیب ترکیه شد و هم به این جهت که در تنش‌های اخیر در منطقه توانست جای ایران را در منطقه بگیرد. در حال حاضر در آسیای میانه و به خصوص عراق توانست بازار ما را در حدی به تصرف خود در بیاورد. این دو کشور به دلیل حجم روابط گسترده‌ای که دارند اقتصادهای بسیار متاثری از هم دارند. این تاثیرات دوجانبه است. در مورد تامین گاز ترکیه تا بخش بسیار گسترده‌ای صرف نظر از مناقشاتی که وجود دارد به ایران وابسته است و نیاز این کشور به انرژی ماندگار و طولانی مدت است. اما طبیعتاً به جهت قرار داشتن ترکیه در مسیر ایران به اروپا توقف جاده‌ای بین ایران و

ترکیه در مرزها که اخیراً شکل گرفته است می‌تواند بر تجارت ایران و اروپا تاثیر بگذارد. همان‌طور که این توقف می‌تواند بر تجارت ترکیه با آسیای میانه و افغانستان تاثیرگذار باشد.» بر اساس آمارهای منتشرشده درباره روند فعالیت‌های تجاری بین دو کشور ایران و ترکیه از سال ۸۳ همواره تراز تجاری دو کشور مثبت و رو به رشد بوده است. بر اساس این آمار همواره حجم واردات از کشور ترکیه به ایران بیش از حجم صادرات از ایران به ترکیه بوده است. عمده کالاهای صادراتی از ایران به ترکیه در ۱۰ سال اخیر پوست دباغی‌شده، پسته، سنگ آهن، کاتودو، آلومینیوم، مس اوره و پلی‌اتیلن بوده است. همچنین بنزین، سیگار، شمش آهن، توتون و تنباکو، طلای خام، موز، دانه گندم و جو و کنجاله از عمده‌ترین کالاهای وارداتی از ترکیه به ایران بوده است.

عراق بزرگ‌ترین همسایه ایران در مرزهای غربی است. این کشور با ۳۱ میلیون نفر جمعیت از جنوب با عربستان سعودی و کویت، از غرب با اردن و سوریه، از شرق با ایران و از شمال با ترکیه همسایه است. همچنین این کشور در منطقه جنوب خود، مرز آبی کوچکی با خلیج فارس دارد. اقتصاد عراق مانند سایر کشورهای حاشیه خلیج فارس متکی به اقتصاد نفت است و این موضوع به دلیل وجود ذخایر عظیم نفت در این کشور است. همچنین صنعت گردشگری در عراق نیز به خاطر وجود برخی اماکن مهم مذهبی شیعیان، نقش قابل توجهی را در اقتصاد عراق بر عهده دارد. میزان GDP آن در سال ۲۰۱۳ میلادی حدود ۲۲۲ هزار و ۸۷۹ میلیون دلار بوده است. اما در سال‌های اخیر روابط اقتصادی بین ایران و عراق شکل متفاوتی به خود گرفته و همزمان با اقدام گروهی از شرکای تجاری ایران به ویژه امارات و ترکیه در اعمال برخی محورهای تحریم تجاری علیه ایران، روابط تجاری کشور با چرخش قابل توجه به سمت عراق سوق پیدا کرد. به گفته بسیاری از فعالان اقتصادی، به دلیل تعهدات کشورهای امارات و ترکیه به اتحادیه اروپا، این دو کشور آرام‌آرام به تحریم‌ها علیه ایران تن داده و نتیجه آن تشدید مشکلات گشایش اعتبار، نقل و انتقال کالا و نقل و انتقال پول بود. در این بین کشور عراق به دلیل نزدیکی بیشتر گرایش سیاسی با ایران، جایگزین کشوری چون امارات به عنوان پایگاه اصلی تجارت مجدد کشور می‌شود و رتبه اول شرکای تجاری در بخش صادرات را به خود اختصاص می‌دهد. این روند همچنان ادامه داشته و در حال حاضر شاهد هستیم کشور عراق در میان کشورهای همسایه ایران از بالاترین مراودات تجاری با ایران برخوردار است.

در حال حاضر بازارهای عراق زمینه خوبی برای فعالیت سرمایه‌گذاران ایرانی فراهم کرده است اما موانعی هم بر سر توسعه روابط تجاری ایران و عراق وجود دارد که عمدتاً متوجه سرمایه‌گذاران ایرانی است. اولین موضوع، مساله رقابت خود صادرکنندگان ایرانی در عراق است که با هم بر سر قیمت‌ها رقابت می‌کنند و همین عمل آنها باعث خنثی شدن منفعت اقتصادی ایرانی‌ها در عراق می‌شود. مشکل دوم این است که سرمایه‌گذاران و تولیدکنندگان ایرانی برای ارزان جلوه دادن کالاهای خود از کیفیت آنها می‌کاهند و در نتیجه جنس نامرغوب تحویل عراقی‌ها داده می‌شود و همین اقدام آنها در نهایت باعث از دست رفتن این بازار عراق در طول زمان می‌شود. نباید کالای ایرانی به عنوان یک کالای نامرغوب در عراق معرفی شود لذا صادرکنندگان ایرانی باید کالای مرغوب تولید و صادر کنند تا بازارها را در اختیار داشته باشند. روند تجاری بین این دو کشور در سال‌های اخیر همواره رشد مثبتی داشته است اما ما هنوز از این میزان قانع نشده‌ایم. در حال حاضر میزان صادرات از عراق به ایران همچنان با نوسانات اندک روند افزایشی در پی گرفته است اما واردات کالا از این کشور به ایران ارقام ناچیزی را به خود اختصاص داده و از حیث

روند واردات به ایران وضعیت مشابه کشور پاکستان است. عمده کالاهای صادرشده به عراق شامل کولر، کفپوش، آب معدنی، بیسکویت، پسته، سیب، سیمان، روغن سبک، کاشی و سرامیک و ماست است. همچنین قراضه و ضایعات آهن، توتون و تنباکو، آلیاژهای آلومینیوم، تیربادی و دستگاه تهویه مطبوع عمده کالاهای واردشده به ایران از عراق است.

این راهبرد می‌تواند یک حالت هم‌افزایی در مناطق غربی ایجاد کند. استان‌های غربی ایران با محوریت لرستان اگر مایل اند در این موقعیت قرار داشته باشد باید بتوانند با بهره‌گیری از توانمندی‌ها، استفاده از فرصت‌ها را به حداکثر برسانند. ایجاد تسهیلات برای گردشگری و سرمایه‌گذاری در زمینه‌های مختلف داخلی و خارجی و شناساندن پتانسیل‌های استان‌های غربی ایران با محوریت لرستان با برگزاری همایش‌ها و سمینارها استراتژی‌های تهاجمی مناسب به شما می‌آیند.

۴- استراتژی‌های تدافعی (WT)

چهارمین استراتژی مطلوب در راستای ارائه یک مدل کاربردی برای استان‌های غربی ایران با محوریت لرستان استراتژی‌های تدافعی است. هدف از این استراتژی، کم کردن نقاط ضعف داخلی و دوری از تهدیدات ناشی از محیط خارجی است. بهره‌مندی از موقعیت مکانی و جغرافیایی ممتاز به عنوان گلوگاه شمال - جنوب کشور، وجود زیرساخت‌های مناسب و توان جذب سرریزهای اقتصادی استانهای همجوار، همجواری با عمده ترین کانونهای جمعیتی و قطبهای صنعتی کشور و وجود بازارهای مصرف برای فرآورده‌های کشاورزی و صنعتی تنها بخشی از قابلیت‌های لرستان در حوزه اقتصادی است. برخورداری از زمینه‌های مناسب فرهنگی و جاذبه‌های گردشگری تاریخی، طبیعی و اکوتوریسم، بهره‌مندی از شبکه‌های ارتباطی و شرکت‌های حمل و نقل بین‌المللی در محور ترانزیتی، وجود ذخایر عظیم و منابع قابل توجه معدنی از جمله سنگ‌های تزئینی، گچ، آهک، فلدسپات، تولید بیش از ۳ درصد سنگ جهان، ۲۸ درصد سنگ ایران، وجود معادن فعال و واحدهای تولیدی صادراتی سنگ از دیگر قابلیت‌های استان لرستان است. همچنین استان لرستان به دلیل واقع شدن در مسیر ترانزیت جنوب - شمال، همجواری با استان‌های مرزی و صنعتی کشور، تعدد محصولات کشاورزی و دامپروری، تنوع تولیدات صنعتی و معدنی و زیرساخت‌هایی مانند فرودگاه، راه آهن، گمرک و.. پتانسیل لازم برای تبدیل شدن به منطقه مهم و فعال بازرگانی را در کشور دارا است. از طرف دیگر استان لرستان با آب و هوای مناسب و رودهای پرآب و خاک حاصلخیز استعداد ویژه ای برای کشاورزی دارد و به همین دلیل پایه اصلی اقتصاد مردم این استان را کشاورزی تشکیل می‌دهد.

نتیجه‌گیری

استان لرستان با توجه به پیشینه تاریخی و گذر از کوران حوادث مختلف و رویدادهای تاریخی و برخورداری از کلیه پتانسیل‌های مادی و معنوی از جمله منابع عالی و کانی، موقعیت جغرافیایی مناسب از نظر ژئوپلیتیکی و سوق‌الجیشی و همچنین دارا بودن موقعیت ژئواستراتژیکی از لحاظ ترابری با در اختیار داشتن ناحیه راه آهن لرستان و بهره جستن از مواهب طبیعی از نظر سیاسی، اقتصادی، نظامی، فرهنگی و اجتماعی و بهره جستن از اتحاد یکپارچه مردم لر، به علت اعتقاد به مبانی و مقدسات دینی و مذهبی و پیروی از عالمان دینی و پیروی از مذهب تشیع عثنی عشر جعفری و همچنین قرار گرفتن در نقطه کانونی ایران که اگر این خطه به دست بیگانه افتد کلاً

ارتباط شمال، جنوب و شرق و غرب کشور از هم گسسته و حتی به نوعی باید گفت که جاده قدیم ابریشم و ارتباط جهان از این ناحیه حساس به مخاطره خواهد افتاد. بنابراین جا دارد از اهمیت ژئوپلیتیکی این استان در رابطه با امنیت کشور آگاه بوده و به آن توجهی خاص و ویژه شود.

به علت موقعیت جغرافیایی استان لرستان در ایران و برخورداری از موقعیت سوق الجیشی حتی می‌توان به حالت ژئواستراتژیکی بودن موقعیت این منطقه اذعان داشت که بلافاصله بعد از هجوم متفقین در شهریور ۱۳۲۰ خرم‌آباد مرکز استان لرستان به مرکز سپاه تبدیل و تصمیم گرفته شد تا نیروهای نظامی از طریق راه‌های میانکوهی این منطقه و با استفاده از راه آهن خود را به اهواز برسانند. بعد از ورود و هجوم نیروهای متفق به ایران و بخصوص ورود نیروهای انگلیسی به داخل ایران از ناحیه جنوب از استان لرستان به‌عنوان یک سنگر پدافندی و نقطه پشتیبان برای جلوگیری از ورود آلمانی‌ها با بکارگیری تجهیزات نظامی استفاده شد و اگر عبور از لرستان برای نیروهای متفق اتفاق نمی‌افتاد هیچ‌گاه ایران به عنوان پل پیروزی برای متفقین مطرح نمی‌شد. طی هشت سال جنگ ایران و عراق، استان لرستان به دلیل همسایگی با سه استان مرزی در غرب و جنوب غربی کشور شامل استان‌های کرمانشاه، خوزستان و ایلام هم از نظر سوق الجیشی و هم از نظر پذیرایی از جنگ‌زدگان دارای اهمیت فوق‌العاده‌ای بود. مطالعات جدید شرکت ملی نفت از کشف ذخایر عظیم نامتعارف شیل نفت در استان لرستان حکایت دارد و پیش‌بینی می‌شود به زودی لرستان هم به جمع استان‌های نفت‌خیز کشور بپیوندد. سرزمین لرستان در عصر هخامنشیان و ساسانیان به علت اینکه بین پایتخت‌های این دو سلسله قرار گرفته بود از موقعیت ممتازی برخوردار و کوتاه‌ترین مسیری بود که همدان به شوش یا پاسارگاد و تخت جمشید را به مداین و شوش مرتبط می‌کرد. در این مسیرها هر چهار فرسنگ (۲۴ کیلومتر) یک منزل (قافله رو یا قلعه‌ای) با وسایل اولیه زندگی برای عبور کاروان و مبادلات تجاری ساخته شده بود که به مناسبات صعب‌العبور بودن جاده‌ها و عبور از کوه‌های مرتفع یا برعکس همواری و صاف بودن را این مقدار کم و زیاد می‌شوند آنچه مسلم است هخامنشیان مخترع پست (چاپار) بوده‌اند و پس از آنان سلوکیان اشکانیان و ساسانیان روش آنان را پیروی کردند و دولت‌های بعدی نیز به همین منوال رفتار می‌کردند.

جدول ۱۴: نمونه‌ای از راه‌های ارتباطی قدیم لرستان

شوش - جندی شاپور - لور - شاپور خواست - الشتر - نهاوند - همدان
شوش - لور - اندامش - شاپور خواست - بروجرد - کرج ابی دلف - همدان
خرم‌آباد - قلعه شهنشاه - قلعه چمشک - قلعه اب سرد - قلعه میشوند - قلعه سرو گل (گردنه دلچ)
گردنه کیلان قلعه چهار تا - پل زال - قلعه رزه - قلعه حسینه - قلعه لور - دزفول

Source: (korelor.blogfa.com)

استان لرستان در مسیر ترانزیت تهران به خوزستان واقع شده و از این‌رو از اهمیت خاصی برخوردار است، اما با این وجود راه‌های مواصلاتی لرستان دارای کمیت و کیفیت مناسبی نمی‌باشند. خرم‌آباد، مرکز استان لرستان در فاصله ۳۷۰ کیلومتری اصفهان، ۱۲۷۷ کیلومتری مشهد، ۸۷۹ کیلومتری تبریز، ۴۹۸ کیلومتری آبادان و ۱۹۵۴ کیلومتری چابهار واقع شده و میانگین فاصله مرکز استان با مراکز استان‌های ایران، ۷۲۹ کیلومتر است. به علت موقعیت جغرافیایی استان لرستان در ایران و برخورداری از موقعیت سوق الجیشی بودن آن و حتی می‌توان به حالت دادن ژئواستراتژیکی بودن به این منطقه بلافاصله به محض هجوم متفقین در شهریور ۱۳۲۰ خرم‌آباد مرکز استان لرستان

به مرکز سپاه تبدیل و تصمیم گرفته شد تا نیروهای نظامی از طریق راه‌های میانکوهی این منطقه و با استفاده از راه آهن خود را به اهواز برسانند. بعد از ورود و هجوم نیروهای متفق به ایران و بخصوص ورود نیروهای انگلیسی به داخل ایران از ناحیه جنوب از استان لرستان به‌عنوان یک سنگر پدافندی و نقطه پشتیبان برای جلوگیری از ورود آلمانی‌ها با بکارگیری تجهیزات نظامی استفاده شد و اگر عبور از لرستان برای نیروهای متفق اتفاق نمی‌افتاد هیچ‌گاه ایران به‌عنوان پل پیروزی برای متفقین مطرح نمی‌شد. استان لرستان به خاطر وضعیت خاص جغرافیایی، نقش مؤثری در توزیع ترافیک باری و مسافری کشور به جنوب، غرب و مناطق مرکزی کشور را دارد. لرستان تنها استان در کشور بوده که ساخت ۲ شبکه ریلی بزرگ در آن فعال است و این امر نشان‌دهنده جایگاه استان در شبکه حمل‌ونقل کشور است. ۲۵ درصد کل تنوع زیستی کشور در لرستان وجود دارد ۱۷۰۰ گونه گیاهی در لرستان وجود دارد که ۱۷۰ تا از آن‌ها اندمیک است. ۵ گونه جانوری اندمیک در لرستان در مجامع بین‌المللی ثبت شده است. یک میلیون و ۲۰۰ هزار هکتار از جنگل‌های زاگرس در لرستان وجود دارد. استان لرستان با داشتن ۶ میلیون رأس دام در ۲۸۸ واحد صنعتی، سهم مهمی در تولیدات دام و محصولات دامی کشور دارد.

این استان به واسطه بارش‌های خدادادی و روان آب‌های موجود ظرفیت بسیار خوبی در حوزه کشاورزی دارد، به طوری که سالانه با ۸۰۰ تا ۹۰۰ هزار تن مازاد محصولات کشاورزی روبه‌رو می‌شود. این قابلیت عظیم فرصت‌های بسیار خوبی را در حوزه صادرات و صنایع تبدیلی این استان به وجود آورده است. بر اساس آمارهای سازمان جهاد کشاورزی استان لرستان، سالانه ۲ میلیون و ۴۰۰ هزار تن انواع محصولات کشاورزی و دامی در این استان تولید می‌شود که قابلیت افزایش تولید به میزان ۳۰۰۰ تن را نیز دارد؛ اما با وجود چنین قابلیت‌های عظیمی بهره‌برداری‌های مناسبی صورت نمی‌گیرد. به عنوان نمونه در بخش تولیدات کشاورزی به دلیل بسته‌بندی نامرغوب، صادرات محصولات کشاورزی منطقه در حد مطلوب انجام نمی‌شود. بر اساس آخرین آمار و اطلاعات موجود، مساحت اراضی کشاورزی استان ۷۱۳۶۵۸ هکتار بوده که ۱۹۹۶۱۶ هکتار آن به اراضی آبی و ۵۱۴۰۴۲ هکتار آن به اراضی دیم اختصاص دارد. سطح زیر کشت غلات (گندم، جو، شلتوک، ذرت دانه‌ای) استان ۵۰۵۳۶۵ هکتار است که از این مقدار ۸۳۲۰۵۵ تن محصول، تولید می‌شود. همچنین سطح زیر کشت حبوبات ۱۲۵۴۸۴ هکتار بوده که سالانه بیش از ۹۲ هزار تن حبوبات (نخود، لوبیا، عدس و...) در استان تولید می‌شود. گفتنی است، استان لرستان در این زمینه رتبه یک کشوری را به خود اختصاص داده است. مابقی سطح زیر کشت محصولات زراعی به محصولات صنعتی (چغندر قند، سویا و کلزا) سبزیجات (سیب زمینی، پیاز، گوجه فرنگی و...) محصولات جالیزی (خریزه، هندوانه، خیار و...) و نباتات علوفه‌ای (یونجه، شبدر و...) اختصاص یافته است. سطح زیر کشت محصولات باغی استان ۳۸۴۳۰ هکتار بوده که ۴۹ درصد آن را درختان غیر بارور و ۵۱ درصد را درختان بارور تشکیل داده است. از این مقدار بیش از ۱۱۰ هزار تن انواع محصولات باغی تولید می‌شود. از جمله مهم‌ترین محصولات باغی استان می‌توان به انار، انجیر، سیب، زردآلو و گردو اشاره کرد (ضیائی‌ان فیروزآبادی و دیگران، ۱۳۸۹: ۲۱). این استان همچنین با دارا بودن ۵/۶ میلیون واحد دامی در رده ششم کشور قرار گرفته و افزون بر آن در زمینه شاخص تراکم نیز رتبه اول کشوری را داراست. در شرایطی که متوسط تراکم دام در واحد سطح در کشور معادل ۸۴ واحد دامی در کیلومتر مربع است؛ شاخص استان لرستان ۲۲۰ واحد دامی در کیلومتر مربع است که این امر به منزله اهمیت دامپروری در

استان لرستان محسوب می‌شود. استان لرستان به عنوان یکی از مهم‌ترین قطب‌های دام‌پروری کشور، استعداد و توانایی ایجاد فرآورده‌های لبنی، صنایع تبدیلی، فرآورده‌های گوشتی و صنعت چرم و پوست را داراست. شایان توجه است که در این استان سالانه بیش از ۵۶ هزار تن انواع گوشت، ۲۶۶ هزار تن شیر، ۵۵۰۰ تن تخم مرغ و ۹۳۰ تن عسل تولید می‌شود.

یکی از پتانسیل‌های استان لرستان ذخایر مواد معدنی است که شامل مواد معدنی همراه با سنگ‌های آذرین، دگرگونی و رسوبی است. به گونه‌ای که ۲۰ درصد از کل معادن کشور در استان لرستان قرار دارد. کل ذخایر سنگ‌های معدنی لرستان نزدیک به ۶۴ میلیون تن است که با وجود ۳۷۰ واحد فرآوری سنگ، اکثر آن‌ها با ظرفیت ۲۰ تا ۴۰ درصد فعالیت می‌کنند. بیش از ۱۷ نوع ماده معدنی در استان وجود دارد که شامل موادی از جمله سنگ، گچ، آهک، قیر طبیعی و تالک است. سنگ‌های تزئینی و نما (سنگ چینی یا آهک متامورف، سنگ گوهره خرم‌آباد و گرانیت)، سنگ‌آهک، سنگ‌گچ، سنگ سیلیس، خاک سیلیس، شن و ماسه کوهی و موزائیکی و فلوسپات و... از ۱۷ نوع مواد معدنی استخراجی استان محسوب می‌شوند. در حال حاضر ۱۴۵ معدن در استان به صورت فعال و نیمه فعال وجود دارد که ۶۰ معدن نیز متروکه هستند که این تعداد تنها افرادی که پروانه گرفته‌اند معرفی شده و هنوز به صورت علمی، حجم و تنوع آن‌ها مشخص نیست. وی میزان حقوق دریافتی دولت را در سال ۱۳۹۵ سه میلیارد و ۵۰۰ میلیون تومان بوده که این میزان نشان می‌دهد که نسبت به سال گذشته از رشد ۵۵ درصدی برخوردار بوده است.

References

- Hafez Nia, Mohammad Reza (2000), A New Definition of Geopolitics, Geographical Quarterly, Nos. 58 and 59
- Hafez Nia, Mohammad Reza (2005), Geopolitics A Philosophical Review, Geopolitical Quarterly, No. 1
- Hafez Nia, Mohammad Reza (1382), Persian Gulf and the strategic role of the Strait of Hormuz, third edition, Ministry of Culture and Islamic Guidance publications.
- Hafez Nia, Mohammad Reza (2006), Geopolitical Principles and Concepts, Mashhad: Papeli Publications.
- Hosseini, Seyed Ahmad (2011), Issues and Barriers to Development of Lorestan Province, Journal of Social Research, Quarterly Journal No. 13
- Dalvand, Hamid Reza (2002), Lorestan Historians and Identity Issues, Quarterly National Studies, No. 14
- Darsdal, Aldaer and Gerald H. Balik (1374), Political Geography Middle East and North Africa, Translation of Mir Heydar Valley, Tehran: Political and International Studies Office, Fourth Edition.
- Dehghanizadeh, Majid (2008), Analysis and analysis of the status of the provinces of the country in terms of industry and mining sector indicators (with emphasis on Yazd province), Planning and Budget Quarterly, No. 107
- Sa'adat Mehr, Masoud (2005), A Comparative Analysis of the Comparative Level of Agricultural Development in Lorestan Province, Quarterly Journal of Economics, Volume 2, Number 4
- Ziaian Firoozabadi, Parviz and Shahriar Khalidi and Sakineh Khandan and Anosh Alizadeh (2010), citrus agro-silage zonation in Lorestan province using the index of overlapping index and fuzzy logic and comparison of models, Quarterly Journal of Environment, No. 8
- Ezzati, Ezzatollah (1382), Geopolitics in the 21st Century, Tehran: Sadeh
- Ezzati, Ezatollah (1377), Geopolitics, Tehran: Position.
- Einali, Jamshid and Ahmad Romani and Zahra Eshandari Shahraki (1395), Analysis of the Effect of Tourism Attractions of Lorestan Province and Prioritizing them for Regional Investment and Development, Regional Planning Quarterly, No. 23

- Technical, Zohreh and Maryam Biranvandzadeh and Akbar Soltanzadeh and Hekmat Amiri (1393), Balancing the Urban System of Lorestan Province with the Approach of Land, Urban Planning Quarterly, No. 8
- Story, Jafar (2009), Middle East Position in Geopolitical Thoughts, Journal of Encyclopedia (Science and Research Unit), No. 5
- Ghanbari, Yousef and Hamid Barqi and Ahmad Hajjarian (2013), Analysis and Prioritization of Development Degree in Lorestan Province Cities Using Topsis Technique, Urban and Regional Studies and Research Quarterly, No. 21
- Kaviani Rad, Morad (2013), Processing of the concept of "territory" from the point of view of political geography, Quarterly Journal of Space Planning and Development, Volume 17, Number 4.
- Golfeshan, Atefeh and Mahmoud Vaseq(2015), Exploring and Explaining the Role of Philosophical Thoughts in Political Geography (Case Study: Political Geography in Thomas Hobbes's Thought), Political Geographic Quarterly, No. 3
- Lashani Zand, Mehran, Behrouz Parvaneh and Fetaneh Beiranvand (2011), Climatic zoning of Lorestan province using statistical methods and determining the most appropriate empirical method, Journal of Geopolitics, No. 11
- Mojtahedzadeh, Pirouz (2002), Political Geography, and Geographical Policies. Tehran: the side.
- Madhoushi, Mehrdad and Nader Naserpour (2003), Evaluation of Barriers to Development of Tourism Industry in Lorestan Province, Journal of Business Research, No. 28
- Mirheydar, Dorreh (2003), Iranian Continental Shelter in the Persian Gulf Geopolitical Perspective of Energy, Geographical Research Magazine, No. 44.
- Miri, Mohammad, Moslem Arefi and Ayat Rakhswofar (1395), Research on Development and its Inequalities in Lorestan Province, Regional Planning Quarterly, No. 21
- Hashim Golpayegani, Akbar, "Industrial Society and Information Society", Culture Letter, 12th Year, Volume 3, Issue 1, Spring 2002, p. 44
- Hashemi, Abdolreza (1392), Developmental Design in Lorestan Province in 2013, Social Development Quarterly, Seventh - No. 4

Internet resources

- <https://www.amar.org.ir/>
- <http://jaddeh.persianblog.ir>
- <http://www.bia2dolab.blogfa.com>
- <http://naftema.com>